

**Доповідь студента групи ПІ-41 Білоусова Миколи на
круглий стіл 27.04.2017 року з теми:**

«Практика захисту прав вкладників банків»

На сьогоднішній день в Україні спостерігається процес ліквідації банків: станом на 2017 рік їх кількість скоротилася з 184 до 93. Тому актуальним є питання проблеми повернення банківських вкладів вкладникам банків.

Тому з метою захисту прав та законних інтересів вкладників банків ще у 1998 році заснований Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Спочатку гарантована сума дорівнювала 500 гривням (125 дол.), надалі адміністративна рада Фонду збільшувала розмір граничної суми відшкодування коштів за вкладами 11 разів.

Зокрема,

- у 2001 році – 1200 грн. (222 дол.),
- 2006 – 15 тисяч (2970 дол.),
- 2008 – 150 тисяч (29700 дол.),
- 2012 – 200 тис (25000 дол.);
- сьогодні граничний розмір відшкодування коштів за вкладами – 200 000 гривень (7407 дол.).

Гарантії Фонду поширюються на фізичних осіб, у тому числі фізичних осіб-підприємців.

Усі банки, які мають банківську ліцензію, є учасниками Фонду, окрім АТ «Ощадбанк», у якому усі кошти повинні компенсуватися з Державного бюджету.

Джерела формування фонду

Стаття 19 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» Джерела формування коштів Фонду

1. Джерелами формування коштів Фонду є:

1) початкові збори з учасників Фонду;

2) регулярні збори з учасників Фонду;

3) спеціальний збір до Фонду;

4) доходи, одержані від інвестування коштів Фонду в державні цінні папери України;

4-1) кошти, залучені Фондом шляхом розміщення облігацій та/або видачі векселів Фонду;

5) доходи, одержані у вигляді процентів, нарахованих Національним банком України за залишками коштів на рахунках Фонду, відкритих в Національному банку України;

6) кредити, залучені від Національного банку України;

7) неустойка (штрафи, пеня), що стягується відповідно до цього Закону;

8) кошти, що були внесені Національним банком України в розмірі 20 мільйонів гривень на день створення Фонду;

9) кошти з Державного бюджету України (у тому числі облігації внутрішньої державної позики);

10-1) доходи від цільової позики, наданої банку для оплати витрат, пов'язаних із здійсненням діяльності, передбаченої пунктом 2 частини шостої статті 36, пунктами 7 і 8 частини другої статті 37 та частиною четвертою статті 47 цього Закону;

11) благодійні внески, гранти, технічна допомога у грошовій або не грошовій формі, у тому числі від іноземних осіб;

11-1) кредити, залучені від небанківських фінансових установ та іноземних кредиторів;

12) кошти, отримані від виконання заходів, передбачених планом врегулювання, зокрема від продажу неплатоспроможного банку або перехідного банку, ліквідації банку;

13) доходи, отримані від надання позики на умовах субординованого боргу приймаючому банку;

14) гарантійні внески, перераховані учасниками відкритого конкурсу у випадках, передбачених цим Законом;

15) кошти, одержані від управління майном Фонду (у тому числі від відчуження, оренди тощо).

2. Кошти Фонду можуть формуватися з інших джерел, не заборонених законодавством України.

Загальна процедура повернення коштів з банку.

Після введення тимчасової адміністрації кожен вкладник має право отримати свої кошти і ті відсотки, які були нараховані в день прийняття рішення регулятором про віднесення банку до категорії неплатоспроможних.

Фонд відшкодовує кошти, розміщені на умовах договору банківського вкладу, банківського рахунку або шляхом оформлення депозитного сертифікату. Виплати здійснюються тільки в національній валюті.

Те, наскільки швидко клієнт зможе отримати інвестовані в депозит кошти, залежить від дати закінчення дії договору банківського вкладу.

Так, якщо термін вкладу закінчився до введення тимчасової адміністрації, або в період її дії (3 місяці з моменту оголошення банку неплатоспроможним), то для отримання гарантованої суми відшкодувань за вкладом клієнту достатньо звернутися в відділення банку, який визначений агентом фонду, пред'явивши паспорт та ПН.

Якщо ж термін дія депозитного договору закінчується після закінчення роботи тимчасової адміністрації, вкладникові доведеться почекати ці три місяці. У тому випадку, якщо банку не вдалося знайти інвесторів, і НБУ приймає рішення про відкликання банківської ліцензії, Фонд гарантування вкладів почне процедуру ліквідації банку.

Варто відзначити, що у вкладників, які мають депозит на суму понад 200 тисяч гривень, все ж існує можливість повернути свої кошти сповна. Спочатку клієнт забирає свої 200 тисяч, а потім пише заяву ліквідатору зі своїми вимогами.

Подати дану заяву можна протягом 30 днів з моменту появи інформації про відкликання банківської ліцензії в офіційних джерелах інформації. Після цього подані кредитором вимоги будуть задоволені в міру продажу майна банку в порядку і черги, встановленої ст. 52 ЗУ «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

У той же час варто пам'ятати, що Фонд не гарантує кошти:

- передані банку в довірче управління.
- за вкладом менше 10 гривень.
- за вкладом, підтвердженим ощадним (депозитним) сертифікатом на пред'явника.
- розміщені на вклад у банку особою, яка була членом спостережної (наглядової) ради, правління (ради директорів), ревізійної комісії банку, якщо з дня її звільнення з посади до дня прийняття

Національним банком України рішення про віднесення такого банку до категорії неплатоспроможних НЕ пройшов один рік;

- розміщені на вклад у банку особою, яка надавала банку професійні послуги як аудитор, юридичний радник, суб'єкт оціночної діяльності, якщо ці послуги мали безпосередній вплив на виникнення ознак неплатоспроможності банку і якщо з дня припинення надання послуг до дня прийняття Національним банком України рішення про віднесення такого банку до категорії неплатоспроможних не минув один рік;
- розміщені на вклад власником істотної частки банку;
- розміщені на вклад особою, яка на індивідуальній основі отримує від банку відсотки за вкладом на більш сприятливих договірних умовах, ніж інші люди або має інші фінансові привілеї від банку;
- за вкладом у банку, який є предметом застави і забезпечує виконання зобов'язань вкладника перед цим банком, в обсязі таких зобов'язань;
- за вкладами в філіях іноземних банків;
- за вкладами у банківських металах;
- розміщені на рахунках фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності.

Якщо вкладник має вклади у декількох банках, то кожному вкладнику гарантуються кошти, але на суму не більше 200 тисяч гривень у одному банку.

Статистика:

**Дані про вклади фізичних осіб в учасниках Фонду гарантування вкладів
фізичних осіб**

Дата	Сума вкладів фізичних осіб, млрд.грн.	Кількість вкладників, млн.осіб	Середній розмір вкладу, грн.	Процент покриття кількості вкладників, %
01.01.2016	362,3	44,7	8 104	98,8
01.01.2017	376,7	40,3	9 336	98,6

Кошти, що виплачені вкладникам неплатоспроможних банків, млн грн

Дата	Сума коштів, млн грн
01.01.2016	65 929,8
01.01.2017	80 865,5
01.04.2017	86 837,5

Проблеми повернення вкладів, не пов'язані з Фондом

1. Банк відмовляє у достроковому розірванні договору банківського вкладу

Часто клієнт має намір достроково розірвати укладений з банком договір. Не маючи наміру повернути кошти вкладнику, банк може відмовити у достроковому розірванні договору.

У цьому разі, згідно ст. 1058 ЦК України до відносин банку та вкладника за рахунком, на який внесений вклад, застосовуються положення про договір банківського рахунку, якщо не встановлене інше.

На підставі ст. 1075 ЦК України договір банківського рахунку розривається за заявою клієнта у будь-який час.

Отже, вкладник має право в будь-який час звернутися до банку, а в разі відмови або неотримання обґрунтованої відповіді – до суду – з вимогою про дострокове розірвання договору та стягнення на користь вкладника суми банківського вкладу. В такому разі суд задовольняє позовні вимоги.

Але зазначений позов не підлягає задоволенню, якщо він поданий після введення тимчасової адміністрації або ж на стадії ліквідації, оскільки наслідком зазначеного є спеціальний, описаний вище, порядок повернення коштів вкладників.

2. Банк відмовляє у поверненні коштів після закінчення дії договору банківського вкладу

Оскільки між банком та вкладником виникли договірні відносини, зокрема, укладений договір банківського вкладу, який відповідно до положень ст.ст. 524, 599, 625, 1058-1061 Цивільного кодексу України повинен виконуватись належним чином, тому на користь вкладника підлягають стягненню сума боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

3. Неповернення депозитів, що зумовлено діями працівників банку

Такі дії можуть бути різними (навіть злочинними) та проявлятися, наприклад, у відсутності реєстрації договору банківського вкладу, і, як наслідок, необліковування на рахунку банку грошових коштів, залучених від вкладників на підставі укладеного в письмовій формі договору банківського вкладу. Відповідні юридичні факти суди кваліфікують як невиконання банком своїх обов'язків за договором банківського вкладу.

4. Банк видає валютний депозит у гривні чи встановлює обмеження для щоденної видачі валюти

Проте, дуже часто банки, що не визнані проблемними, також намагаються повертати валютні депозити у гривні або ж встановлюють певні обмеження на видачу готівкової валюти. В результаті, клієнт може отримувати свій депозит протягом місяців мінімальними сумами. Вирішення цього питання на даний момент досить неоднозначне.

Можливі дії вкладників, направлені на повернення депозитів

1. Звернення із заявою до банку

Як вже зазначалось, банк зобов'язаний видати вклад або його частину на першу вимогу вкладника. У разі невиконання або неналежного виконання банком вимоги фізичної особи про повернення вкладу (його частини), вкладник може звернутися до банку із Заявою про повернення коштів або із іншою аналогічною вимогою. При цьому банк зобов'язаний прийняти вимогу шляхом проставлення на ній: дати отримання, підпису уповноваженої особи, відбитка штампа банку. А у разі відмови – видати фізичній особі письмове повідомлення із зазначенням причин для цього. Банк зобов'язаний виконати вимогу відповідно до умов договору.

2. Звернення із скаргою до Національного банку України

Якщо наведені дії ні до чого не призвели, то наступним етапом на шляху отримання вкладу може бути звернення зі скаргою до голови Національного банку України або до його департаменту банківського нагляду – на підставі ст.ст. 66, 67 Закону України «Про банки та банківську діяльність». У скарзі потрібно описати дії банку, які призвели до порушення права вкладника на отримання своїх грошових коштів. До скарги потрібно додати розрахунок заборгованості, копію договору банківського вкладу та копію документів стосовно повернення коштів, які подавались до банку, а також відповідь банку, якщо така була отримана вкладником.

3. Звернення із позовом до суду

Якщо ж звернення до НБУ не дало бажаного результату, вкладникові потрібно звертатися до суду з позовною заявою

Предметом позову здебільшого можуть бути вимоги: про стягнення депозиту та заборгованості за відсотками; про дострокове розірвання договору банківського вкладу і видачу вкладу. Додатково можна заявити вимоги про стягнення зазначених коштів з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також трьох процентів річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом. До позовної заяви додаються копії тих самих документів, що й до Національного банку України. Також слід зазначити, що за подання позову у зв'язку із неповерненням банківського вкладу у визначений строк, судовий збір не оплачується. Більш детально особливості судового розгляду розглядалися нами у цій статті.

Підсудність справ з повернення коштів вкладникам

1. Адміністративна юрисдикція та підсудність:

- а) спори щодо включення до реєстру вкладників, який є підставою для відшкодування гарантованої суми вкладу саме Фондом;
- б) майнові вимоги фізичних осіб не до банку-боржника, що ліквідується, а до Держави в особі Фонду.

2. Господарська юрисдикція та підсудність:

- а) спори щодо включення до певної черги реєстру акцептованих (визнаних) або перевірка майнових вимог кредиторів;
- б) майнові вимоги не до Держави, в особі Фонду, а саме до банку і за рахунок реалізації майна останнього.

Останні гучні події з проблеми повернення коштів

23 травня Нацбанк визнав неплатоспроможним черговий банк – Михайлівський.

Клієнтів цієї установи надурили двічі. Перший раз – коли заявляли про надійність їхніх вкладів у банку. Другий – коли рекомендували вкладати гроші на ще вигідніших умовах – у пов'язній інвестиційній компанії.

На тлі великих проблем в інших банках «Михайлівський» посилено демонстрував впевненість і активно залучав вклади населення. Перевищивши усі дозволені ліміти із залучення коштів населення, там знайшли оригінальний спосіб збирати їх додатково. У 2014 році з'являється ТОВ «Інвестиційно-розрахунковий центр». Саме до нього працівники банку Михайлівський радять звертатися своїм вкладникам – мовляв, і відсотки вищі, і надійно. От тільки у фінустанові не попереджають людей, що в разі краху банку Фонд гарантування вкладів їм нічого не виплатить. Адже такі фірми, як «ІРЦ», не є його членами. 27 квітня Нацбанк знімає частину обмежень. Таким чином відкриваючи Михайлівському широкі можливості для операцій з коштами фізичних осіб понад суму, що гарантується Фондом гарантування вкладів.

Також це надало можливість залучати кошти клієнтів на рахунки фінансової компанії «Плеяда», яка в подальшому придбала кредитний портфель фізичних осіб Банку обсягом майже у 700 мільйонів гривень.

Таким чином, банк виступав простим посередником між клієнтами і фінансовою установою у формі ТОВ.